

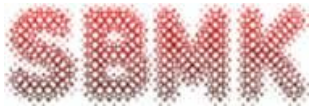
PROJECTPLAN COLLECTIEKENNIS 2.0/FOTOGRAFIE

Project collectiekennis 2.0/Fotografie

Project van SBMK, UvA, RCE en tien collecties hedendaagse kunst

Inhoud

1 Project Collectiekennis 2.0/Fotografie	2
2 Achtergrond project	5
3 Werkwijze/structuur project	9
4 Deelnemers aan het project	12
5 De problemen en iconische/voorbeeldwerken	13
6 De digitale omgeving	19
7 Communicatieplan	20
8 Begroting	21
Bijlage 1 Overzicht SBMK-samenwerkingsprojecten en publicaties	23

Project Collectiekennis 2.0/Fotografie, september 2020-september 2023

1 Project Collectiekennis 2.0/Fotografie

Het project Collectiekennis 2.0/Fotografie is gericht op de preventieve conservering van de grote, kwetsbare groep moderne fotografische kunstwerken in museale collecties. Het project is een samenwerking van tien museale collecties, Universiteit van Amsterdam (UvA), Rijksdienst Cultureel Erfgoed (RCE) en Stichting Behoud Moderne Kunst (SBMK). Deze organisaties slaan de handen ineen omdat het museale veld beducht is voor het verlies van originele fotowerken.

Een aantal musea heeft conditiescans gedaan van een deel van hun fotocollectie, waardoor ze zich bewust zijn geworden van de urgentie van de verschillende soorten problematiek en het ontbreken van onderzoek en kennis. In het samenwerkingsproject inventariseren de partners gezamenlijk welk onderzoek nodig is, bouwen de benodigde kennis op, en verspreiden en consolideren die in de praktijk.

Voor preventieve conservering van fotowerken is specialistische kennis vereist, die in de meeste musea ontbreekt. Het gaat om technische kennis rond drager, afdrukprocedé en afwerking, maar ook om terminologie. Er wordt in algemene termen over fotografie gesproken, het meest basaal in de termen kleur en zwart/wit. Op grond van deze beperkte informatie weten musea eigenlijk niet wat ze in huis hebben, en welke conserveringsmaatregelen ze zouden moeten treffen. Hoe kunnen de prints het beste opgeslagen en gepresenteerd worden met het oog op behoud voor de toekomst?

De gebruikelijke opslag voor foto's is de zogenaamde 'koude opslag'. Voor fotografische kunstwerken is dit echter niet altijd de beste methode. De geëigende maatregelen zijn afhankelijk van het afdrukprocedé, de drager en de afwerking. Het effect van koude opslag op de diverse procedés, dragers en afwerkingen is nog onvoldoende bekend. De verschillende mogelijke combinaties in de gelaagtheid van foto's en fotografische kunstwerken vragen om differentiatie.

Daarnaast zijn sinds het begin van deze eeuw de digitale technieken en mogelijkheden toegenomen en verdwijnen fotolabs met specialistische kennis uit de twintigste eeuw zoals Kodak en Polaroid. De huidige (oudere) generaties van fotografen, restauratoren en museumprofessionals kennen nu nog de analoge procedés, de materialen die gebruikt zijn, de chemische processen en de keuzes tijdens het maken van het fotowerk (afdrukken, afwerken, inlijsten). Deze informatie is nodig om de juiste preventieve conserveringsmaatregelen te kunnen nemen. Het project slaat een brug tussen de kenniseilanden van digitale en analoge afdrukprocedés.

We beperken ons in dit project tot fotografische kunstwerken, maar de resultaten van het project zullen breder toepasbaar zijn. Ook fotomusea en fotografische archieven zullen van de resultaten kunnen profiteren omdat de tool en digitale informatie-omgeving online beschikbaar zullen worden gesteld.

Fotografie als opvolger van plastics?

Het Project Collectiekennis 2.0/Fotografie is een vervolg op het succesvolle Project Collectiekennis 2.0/Pilot plastics, gericht op identificatie en conservering van verschillende soorten kunststoffen die voorkomen in kunst- en designobjecten. Zoals 'plastics/kunststoffen' enige jaren geleden door de musea is aangegeven als probleemgebied, is nu fotografie aangegeven als urgent gebied van zorg. Wat speelt er?

- Musea hebben te weinig kennis van fotografie en weten daardoor niet hoe er goed mee om te gaan. Er liggen vragen rond: aankoop, hantering, opslag, presentatie.
- Foto's zijn gelaagd en moeten in lagen bekeken worden:
 - Hoe is de foto afgedrukt?
 - Waarop is de foto afgedrukt?
 - Hoe is de foto afgewerkt?Wat is het belang /de betekenis van deze informatie voor het werk en de maatregelen voor beheer en behoud?
- Er is geen eenduidigheid in de Nederlandse terminologie voor diverse foto-procedés en afwerkingen. Nu kan het voorkomen dat wat bij het ene museum geregistreerd staat als barietdruk, bij de ander zilverdruk heet, bromidedruk of zelfs alleen zwart-wit foto. Welke termen kies je voor je registratiesysteem/communicatie?
- Unieke foto's, bijvoorbeeld kleurenfoto's uit de jaren 1970-80, verdwijnen uit beeld omdat er kopieën worden gemaakt die de status van het origineel overnemen. Hiermee gaat de informatie verloren die ligt opgeslagen in het gelaagde origineel.

Doel

Doel van het project is om de grote kennisachterstand bij de instellingen weg te werken. Dit doen we door onderzoek en het ontwikkelen en uitvoeren van een direct toepasbare methode voor het uitvoeren van fotocollectie-surveys. Deze methode komt in de loop van het project tot stand via:

- Workshops voor identificatie van afdrukprocedés, dragers en afwerkingen van foto's.
 - Expertmeetings voor het vaststellen van de juiste Nederlandse terminologie om fotowerken te registreren in de collectieregistratiesystemen.
 - Fotocollectie-surveys bij de deelnemende musea in huis om (een deel van) de eigen collectie te identificeren, registreren en de benodigde conserveringsmaatregelen vast te stellen.
- Hiervoor wordt een digitale tool ontwikkeld, in combinatie met een sample set. Dit is een verzameling voorbeelden van fotoprocedés, dragers en afwerkingen, die als referentiemateriaal kunnen dienen.

Het project draagt bij aan de verbetering van de houdbaarheid, zichtbaarheid en toegankelijkheid van hedendaagse kunst in de toekomst. Door op de locaties van tien deelnemende musea deelcollecties te identificeren en te registreren, en door gezamenlijk preventieve maatregelen te ontwikkelen, zijn niet alleen de collecties beter op orde, maar wordt ook de kennis die hiervoor nodig is gedeeld en binnen de organisaties geborgd. Met de ontwikkelde methode kunnen museummedewerkers zelf de fotowerken in Collectie Nederland identificeren, op de juiste wijze monitoren en de benodigde conserveringsmaatregelen treffen.

Opleiding en onderzoek

Tijdens het project worden twee jonge onderzoekers/restauratoren opgeleid. Zij zijn de specialisten van de toekomst, die na het project zelfstandig aan de slag kunnen. Zij kunnen adviseren over de omgang met de collecties, workshops geven en fotosurveys uitvoeren in het museale veld. De specialisten in opleiding inventariseren hiaten in onderzoek en kennis en voeren een deel van het onderzoek uit. Zij ontwikkelen tijdens hun opleiding binnen het project de do-it-yourself fotocollectie-survey met de sample set en de digitale tool. Dit alles in samenwerking met de opleiders en de deelnemende musea.

Het onderzoek en de resultaten kunnen ook worden gebruikt als basis voor een PhD-onderzoek. Het museale veld heeft behoefte aan fundamenteel onderzoek, mede ten behoeve van de ontwikkeling van de foto-surveys. Het gaat daarbij om onderzoek naar:

- (Ethische) vraagstukken rond de verhouding tussen originele foto's, met alle informatie die hierin opgeslagen ligt, en nieuwe (tentoonstellings)afdrukken.
- Tentoonstellingsbeleid fotografie
- Opslagbeleid fotografie

Kennis over procedés en behandeling kan verkregen worden via oral history waarbij interviews worden uitgevoerd met foto experts, fotografen en hun assistenten.

Het mes snijdt aan twee kanten: musea bieden informatie, data en case studies die nodig zijn voor het onderzoek en kunnen later werken met de resultaten ervan. Tot slot worden, waar mogelijk, UvA-studenten Conservering & Restauratie en museumstagiaires betrokken bij het onderzoek en de uitvoering van het project. De planning van het project sluit aan bij het curriculum van studenten (uitgaande van de start in september 2020, zie pag. 11). De geplande periodes voor onderzoek, stage en het schrijven van thesis/artikelen kunnen binnen het kader van dit project worden uitgevoerd.

Aanpassingen project ten opzichte van pilot Plastics

Het Project Fotografie is zoveel mogelijk ontworpen op de blauwdruk van de pilot Plastics. Daarnaast zijn er een aantal aanpassingen en uitbreidingen, waar de problematiek om vraagt. Die maken het project omvangrijker dan het voorgaande project.

- Deels zijn deze aanpassingen gebaseerd op de ervaringen met het Project Plastics. Het nieuwe project gaat drie jaar duren in plaats van twee, omdat we tijd te kort kwamen in de laatste fase van het Project Plastics, met name vanwege de afwerking en vertaling van de tool.
- Een andere belangrijke verandering is de bemensing van het project. Bij het Project Plastics verzorgde RCE de opleiding van de jonge specialisten, met inzet van een groot aantal 'in kind' uren. Daarnaast is de Plasticstool vertaald door native speakers binnen RCE. Voor het Project Fotografie is UvA de opleidende instantie, vanwege de expertise die daar aanwezig is. Hier liggen de mogelijkheden voor 'in kind' uren anders.
- Daarnaast vraagt de inhoud van het project iets anders. De bovengenoemde gelaagdheid van foto's maakt het onderzoek meer complex dan het onderzoek naar de diverse soorten plastics. Dit speelt zowel op theoretisch niveau, waarvoor we het onderzoek hebben toegevoegd, als op praktisch niveau; fotografie vraagt ook om een andere do-it-yourself kit dan plastics. Voor fotografie is een voorbeeldboek/sample set nodig op basis van

PROJECTPLAN COLLECTIEKENNIS 2.0/FOTOGRAFIE

hoogwaardig drukwerk. De productiekosten hiervan zijn hoog, terwijl de uitvoering van de do-it-yourself kits voor de Plastic Identification Tool heel goedkoop was.

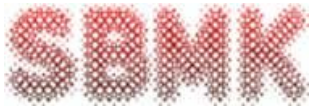
- Project plastics ging van start met tien zogenaamde iconische werken die door de musea bijeen waren gebracht; voorbeeldwerken van de soorten plastics die in het project voorkwamen. In het Project Fotografie kiezen we deze voorbeeldwerken pas na de start van het project als we besloten hebben welke problematieken we kiezen uit de lijst die de musea hebben aangedragen (zie pag 13).

2 Achtergrond project

De druk op musea om tentoonstellingen te realiseren is de laatste jaren toegenomen, terwijl de capaciteit voor kennisopbouw omtrent onderzoek naar conservering en restauratie is afgenomen. De meeste musea hebben geen restauratoren meer in dienst en besteden het werk uit aan zelfstandig werkende restauratoren. Het kennisvolume is binnen de musea de facto afgenomen. Bovendien beschikt ook de RCE als nationaal kenniscentrum over minder capaciteit op dit gebied om de vragen van individuele musea te beantwoorden. De preventieve conservering van collecties hedendaagse kunst en de kennisoverdracht hierover, staat in deze omstandigheden onder druk. Er zijn wel initiatieven gericht op een deel van de problematiek, zoals het streven van musea en RCE naar de inrichting van regionale, gezamenlijke depots met optimale omstandigheden voor specifieke materiaalsoorten, en het aanhalen van de banden tussen musea en onderwijs. Sinds de Museumbrief 'Samen Werken, Samen Sterker' uit 2013 zijn samenwerkingen in de museale wereld verdiept door het meer ruimhartig beschikbaar stellen van objecten, om zo de toegankelijkheid van museale collecties te vergroten. Een optimale conditie en veiligheid van kerncollecties zijn voorwaarden voor deze bruiklenen. De SBMK, RCE en UvA hebben in gezamenlijkheid onderkend dat om aan deze voorwaarden te kunnen voldoen kennisoverdracht en -ontwikkeling geïntensiveerd moeten worden, met name op het gebied van preventieve conservering. In dit project richten zij zich op foto's in moderne en hedendaagse kunstcollecties: een kwetsbare groep hedendaagse kunstobjecten waar specialistische kennis voor vereist is. De registratie van fotowerken schiet vaak tekort omdat collectiemedewerkers de verschillende fotografische procedés, dragers en afwerkingen niet kunnen identificeren en dus de bijpassende conserveringsmaatregelen niet kunnen vaststellen en uitvoeren. De musea willen dit probleem agenderen bij het Mondriaan Fonds, via de regeling Samenwerkende Musea, met het projectvoorstel Collectiekennis 2.0/Fotografie.

Alleen door samenwerking zijn de musea voor moderne kunst in staat om de kennisachterstand in te lopen, door opgedane kennis in het verleden te delen en collectiebeheerders te betrekken bij verdere kennisontwikkeling. Elke collectie beeldende en toegepaste kunst uit de twintigste en eenentwintigste eeuw bevat een groot aantal fotowerken, die niet alleen op verschillende manieren zijn afgedrukt op verschillende dragers, maar ook verschillend zijn afgewerkt.

Tijdens gesprekken met meerdere musea en RCE werd een duidelijke behoefte gesignaleerd aan toepasbare methoden om foto's op verschillende manieren te identificeren. Aan de ene kant gaat het om afdrukken en dragers, aan de andere kant om de terminologie waarmee je de bevindingen vervolgens beschrijft in het museumregistratiesysteem. Dit met de bedoeling om deze objecten op

PROJECTPLAN COLLECTIEKENNIS 2.0/FOTOGRAFIE

langere termijn te kunnen monitoren, de benodigde conserveringsmaatregelen (beter) te kunnen uitvoeren, en ze beschikbaar te houden voor presentatie en bruikleenverkeer. Door dergelijke surveys bij meerdere musea uit te voeren, ontstaat inzicht in de stand van zaken omtrent fotowerken in de Collectie Nederland en kan er gericht onderzoek worden gedaan naar optimale behoudsstrategieën, waarvan het brede museale beroepsveld kan profiteren. Voor dit type onderzoek is geen geëigend instituut of gremium aanwezig in Nederland. Daarom wordt ingezet op *training on the job*, waarbij kennisdeling door experts van RCE en UvA centraal staat. Door op locatie samen te werken, kunnen restauratoren en collectiebeheerders leren om met relatief eenvoudige middelen zelf een survey uit te voeren om fotoprocédés, afwerkingen en dragers te identificeren. Bovendien komen door deze samenwerking de vragen omtrent preventieve conservering en registratie beter in beeld en wordt gezamenlijk aan oplossingen gewerkt. Dit model van kennisdeling en -overdracht komt niet alleen ten goede aan de participerende musea in dit project, maar kan op *alle* collecties met foto's en fotografische kunstwerken worden toegepast. Op termijn kan de methode doorontwikkeld worden voor andere kunstvormen en materialen, zoals ook met plastics is gebeurd.

Wat is er al?

Het netwerk van de SBMK en de betrokkenheid van onderzoekers van RCE en UvA bieden een sterk vertrekpunt voor dit project en vervolgprojecten in de toekomst. De genoemde partners hebben een bewezen staat van dienst in samenwerking in succesvolle projecten. (Voor voorbeelden, zie bijlage 1, pag 23.) Het opgebouwde netwerk en de resultaten uit het verleden betekenen dat er niet blanco gestart hoeft te worden. SBMK, RCE en UvA beschikken gezamenlijk over de juiste infrastructuur om kennis over hedendaagse-kunstconservering verder te ontwikkelen en te delen. In het project Collectiekennis 2.0/Pilot plastics is een blauwdruk ontwikkeld voor het project Collectiekennis 2.0/Fotografie. Voor het nieuwe project hebben zich al 21 instellingen aangemeld.

SBMK houdt zich al twintig jaar succesvol bezig met de problematiek van conservering, restauratie en (her)installatie van moderne en hedendaagse kunst. Het netwerk van SBMK bestaat uit 26 partners die financieel of op andere wijze bijdragen aan de activiteiten. Naast musea zijn dit bedrijfscollecties, RCE Kunstcollecties, de Universiteit van Amsterdam, Stichting Restauratie Atelier Limburg en LIMA. Daarnaast betreft het netwerk het hele veld van (aankomende) professionals op het gebied van beheer en behoud van moderne kunst, die bijdragen aan de kennisontwikkeling en -deling. Denk daarbij niet alleen aan restauratoren, collectiebeheerders, registrars en beheer/behoud medewerkers, maar ook aan conservatoren, kunstenaars, kunsthistorici, natuurwetenschappers, theoretici en juristen.

Wat ontbreekt, wat zijn de vragen?

In het kort ontbreekt: een overzicht van de collecties fotowerken, een survey van de toegepaste materialen en conditie voor kerncollecties, een overzicht van preventieve maatregelen waardoor deze collecties beter behouden en toegankelijk zijn, een kennisinfrastructuur waardoor opgedane kennis geborgd wordt in de museale praktijk. Gebleken is dat wat betreft specialistisch

PROJECTPLAN COLLECTIEKENNIS 2.0/FOTOGRAFIE

wetenschappelijk onderzoek vaak de verbinding tussen de beschikbare kennis en de praktijk niet wordt gelegd. Daarnaast ontbreekt er nog veel kennis en is fundamenteel (PhD)onderzoek nodig. We hebben gezien met project Plastics dat door samenwerking een kritische massa aan goed geïdentificeerde en geregistreerde kunstwerken kan worden gecreëerd, waardoor toekomstige surveys eenvoudiger te maken zijn. We hebben ontdekt dat preventieve maatregelen zodanig generiek geformuleerd kunnen worden, dat musea ze eenvoudig kunnen toepassen aan de hand van de digitale tool en digitale informatie-omgeving.

In het samenwerkingsproject, uitgevoerd door RCE, UvA, SBMK en de museale partners van de SBMK, zullen we een grondige start maken met het wegwerken van de kennisachterstanden. Het project levert in een keer extra handen die, voorzien van de juiste kennis, gericht ingezet kunnen worden in de lopende praktijk. Dit maakt het voor de toekomst mogelijk om identificatie- en conditie-checks voor fotografische kunstcollecties uit te voeren, de juiste terminologie te registreren en de juiste conserveringsmaatregelen te nemen.

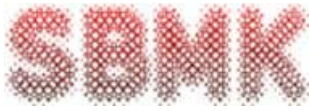
Survey

De survey die we gaan ontwikkelen is het instrument waarin de verschillende werelden van onderzoek en museale praktijk elkaar ontmoeten. Een survey geeft een overzicht van de objecten, hun materiële identificatie en registratie, waarmee tevens een brug geslagen wordt naar preventieve conservering. Daarnaast leent de opzet van een survey zich binnen dit kader ook heel goed als opleidingsmodel: de 'jonge' restauratoren werken samen met experts op dit vakgebied, verdiepen hun kennis en worden zo de experts voor de toekomst. Het ontwikkelen van de survey biedt de mogelijkheid tot werkervaringsplekken voor jonge professionals binnen de musea. Ook kunnen musea een stagiaire verbinden aan de survey, die bijvoorbeeld onder begeleiding van een restaurator of onderzoeker hands-on ervaring opdoet met de problematiek. Dit mes snijdt aan twee kanten: musea vergaren extra kennis over de samenstelling en conditie van hun objecten en afgestudeerde professionals en studenten doen belangrijke werkervaring op.

Projectresultaat

Het project zal er in resulteren dat:

- additionele expertise wordt opgebouwd en een aanzienlijk deel van de collecties fotokunstwerken in de Collectie Nederland is geïdentificeerd en geregistreerd door intensieve samenwerking tussen musea en andere collectiebeherende instellingen, aangesloten bij de SBMK, en onderzoekers van de UvA en RCE.
- een sample set en digitale tool zijn ontwikkeld, waarmee de beroepsgroep zelf aan het werk kan om fotokunstwerken te identificeren.
- een kosteneffectieve en efficiënte aanpak voor preventieve conservering wordt ontwikkeld a.d.h.v. breed toepasbare richtlijnen.
- deze richtlijnen ook echt hun weg vinden in musea, doordat zij actieve participanten zijn in het project.
- reeds ontwikkelde kennis op het gebied van fotografie geïmplementeerd wordt doordat collectiebeheerders er zelf mee aan de slag gaan en de toepasbaarheid van deze kennis wordt getoetst.

PROJECTPLAN COLLECTIEKENNIS 2.0/FOTOGRAFIE

- een volgende generatie professionals wordt opgeleid in het identificeren en registreren van fotocollecties, alsook in de preventieve conserveringsmaatregelen.

Een innovatieve, toekomstgerichte kennisinfrastructuur is een belangrijke basis voor het behoud en toegankelijkheid van de collecties, waaraan binnen dit project door de SBMK, de deelnemende musea, de UvA en RCE substantieel wordt bijgedragen. Hierdoor worden de bestaande samenwerkingsverbanden geïntensiveerd en uitgebreid.

(Voor informatie over het Project Plastics: https://www.sbmknl.nl/projecten/plastics_projects.

Voor de digitale tool PIT (Plastic Identificatie Tool): <https://plastic.tool.cultureelerfgoed.nl/>)

PROJECTPLAN COLLECTIEKENNIS 2.0/FOTOGRAFIE

3 Werkwijze/structuur project

Het project is verdeeld in drie fasen, die gezamenlijk drie jaar duren.

Fase I sept 2020-maart 2021

Inhoud/tijdspad

Fase 1 bestaat uit een half jaar voorbereiding van de fotosurveys, sample set en digitale tool. Het fototeam verzamelt beschikbare kennis en informatie. Wat gaan we opnemen in de workshops, welke procedés, dragers en afwerkingen moeten in de sample set zitten, welke informatie willen we in de digitale tool beschikbaar stellen en op welke manier?

De te onderzoeken problematieken worden bepaald in overleg met de deelnemende musea en bijbehorende iconische/voorbeeldwerken gekozen uit de deelnemende collecties.

De werkgroep terminologie komt vier keer bij elkaar. Deze groep experts stelt de Nederlandse terminologie vast per procedé en afwerking voor gebruik in museumregistratiesystemen. Deze groep bestaat uit tien specialisten van diverse musea, UvA en RCE.

Deze voorbereidingen vormen de input voor de fotosurveys in fase twee.

Resultaat fase 1

- De sample set is geproduceerd
- Er ligt een eerste opzet van de beslisboom voor digitale tool
- Er ligt een inventarisatie van de informatie die in de digitale omgeving/de website moet worden opgenomen
- De onderzoeksgebieden en bijbehorende iconische werken zijn gekozen
- De workshops en fotosurveys zijn gepland in overleg met de musea
- Er ligt een lijst met Nederlandse termen voor identificatie en registratie.

Fase II april 2021- april 2023

Inhoud/tijdspad

Fase twee beslaat twee jaar; dit is het hart van het project.

In deze fase wordt de fotosurvey bij de tien deelnemende musea uitgevoerd, voorafgegaan door de workshop procedéherkenning. Voor de surveys worden de sample set en de digitale tool ingezet. Deze workshop duurt drie dagen, er kunnen acht mensen per keer meedoen; twee per deelnemend museum, zes van buiten. De fotosurveys bestaan uit zeven identificatiedagen in de eigen collecties, anderen kunnen ook hieraan deelnemen als ze de workshop procedéherkenning hebben gevolgd. Alle deelnemers aan het project en SBMK-partners worden uitgenodigd om tijdens de trainingssessies aanwezig te zijn. Hierbij is ten minste de helft van de tijd een onderzoeker van de UvA en/of RCE beschikbaar. De twee jonge restauratoren/chemici die getraind worden, zijn gedurende deze gehele fase op de locaties aanwezig.

Daarnaast vindt in deze fase onderzoek plaats aan de iconische werken en andere problematieken waaraan behoefte is door zowel het fototeam als studenten.

In deze fase zijn ook twee werkgroepen actief:

1 Thesaurus en registratiesystemen

Deze groep buigt zich over thesaurusontwikkeling en de benodigde aanpassingen hiervoor aan de bestaande registratiesystemen. Hiervoor hebben zich tot nu toe vijf mensen aangemeld van diverse musea en RCE.

2 Acquisitietraject fotografie

Hoewel er al veel fotografische kunstwerken zijn aangeschaft is er geen eenduidig beeld van wat moet worden meegenomen in de besluitvorming tot aankoop. Welke informatie heb je nodig van de fotograaf of galerie als je een fotowerk aankoopt?

Wat moet je weten over het maakproces, hoe wil de kunstenaar dat het werk functioneert, welke randvoorwaarden zijn er aan de presentatie etc. Het gaat om informatie voor het juiste beheer en behoud van het werk. Met optimale preventieve conserveringsmaatregelen op basis van deze informatie, kunnen we dure restauratiewerkzaamheden in de toekomst voorkomen.

Voor deze werkgroep hebben zich acht mensen aangemeld van diverse musea en UvA.

De werkgroep acquisitie-traject fotografie gaat een vragenlijst/checklist samenstellen.

Resultaat fase 2

Resultaten van fase 2 zijn

- dat museummedewerkers:
 - zelfstandig een eerste inventarisatie/identificatie kunnen doen bij fotografische kunstwerken, met behulp van de sample set en de digitale tool;
 - preventieve conserveringsrichtlijnen zijn vastgesteld voor de werken uit de eigen deelcollectie;
 - de benodigde kennis en informatie beschikbaar is gesteld via de digitale tool.
- Elk museum beschikt aan het eind over een deelcollectie geïdentificeerde en geregistreerde fotowerken.
- Er liggen onderzoeksresultaten naar aanleiding van de gekozen problematieken en de iconische werken, die verwerkt kunnen worden in de tool en in publicaties. Deze kunnen richtinggevend zijn in PhD-onderzoek.
- Er ligt een voorstel voor aanpassingen van museumregistratiesystemen aan nieuwe thesauri/terminologie.
- Er ligt een vragenlijst/checklist voor acquisitie van fotografische kunstwerken.

Fase III april 2023- sept 2023

In het laatste half jaar van het project worden de tool en website afgewerkt en in het Engels vertaald.

De onderzoeksresultaten uit fase twee worden uitgewerkt en eventueel gepubliceerd.

De resultaten van de werkgroepen worden gepubliceerd, in elk geval op de websites van SBMK en RCE.

Uitvoering en begeleiding project

Het fototeam voert het project uit; dit bestaat uit fotorestaurator/opleider Clara von Waldthausen (UvA) en de twee jonge onderzoekers die opgeleid worden. Deze twee krijgen voor het project een contract bij SBMK.

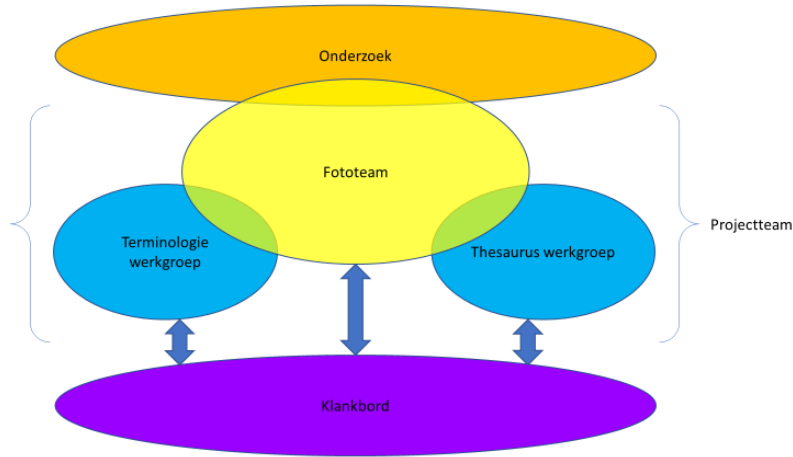
Het bredere projectteam omvat ook andere experts/mede-opleiders van het duo jonge onderzoekers. Van de UvA (Sanneke Stigter, Katrin Pietsch), RCE (Han Nevel en Bill Wei) en het Rijksmuseum (Martin Jürgens).

Projectleider is Paulien 't Hoen, coördinator SBMK.

Voor de begeleiding van het project op afstand, wordt een klankbordgroep opgericht.

Hierin zitten o.a. experts van het Rijksmuseum, het Nationaal Archief en het Nederlands Fotomuseum, naast Ella Hendriks, hoogleraar conservering en restauratie aan de UvA en Nicole Delissen die dit project voor het SBMK-bestuur in haar portefeuille heeft. De klankbordgroep houdt zicht op verloop en (wetenschappelijke) kwaliteit.

PROJECTPLAN COLLECTIEKENNIS 2.0/FOTOGRAFIE

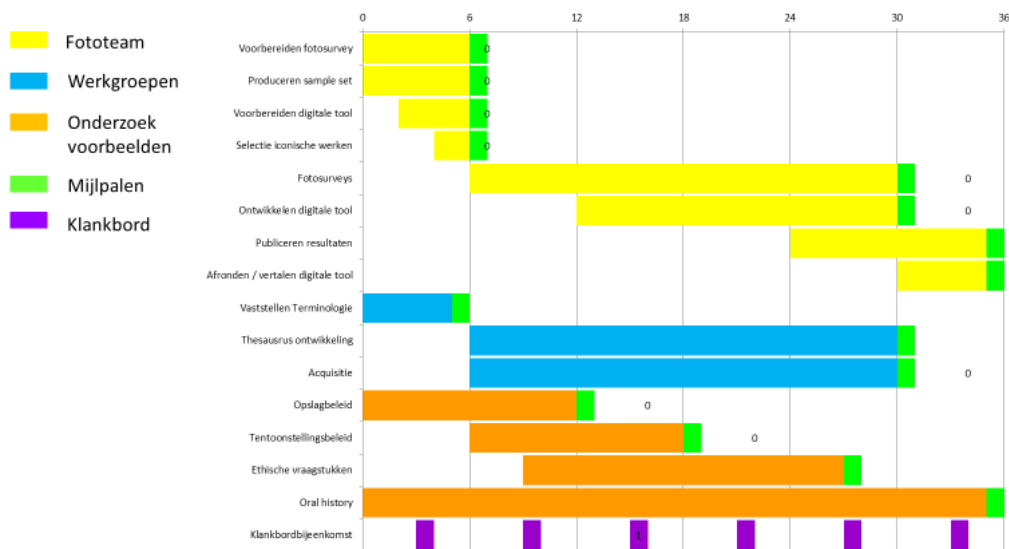

Uitvoering onderzoek

Het onderzoek dat door UvA-C&R studenten gedaan kan worden, sluit aan bij het curriculum

Jaar	Post Master	Master Scriptie	Post Master onderzoek
Sept 2020-2021	7 studenten		
Sept 2021-2022		Aantal onbekend	7 studenten
Sept 2022-2023	Aantal onbekend		

Tijdslijn project

PROJECTPLAN COLLECTIEKENNIS 2.0/FOTOGRAFIE

4 Deelnemers aan het project

Alle partners van SBMK zijn uitgenodigd om aan het project deel te nemen. Er hebben zich vanwege het project zelfs een aantal nieuwe partners aangemeld. Er zijn 22 instellingen die hebben aangegeven dat ze mee willen doen aan het project. Als deelnemer:

- 1 Kröller-Müller Museum
- 2 Museum Boijmans Van Beuningen
- 3 Stedelijk Museum Amsterdam
- 4 Kunstmuseum Den Haag
- 5 RCE-collectie
- 6 Amsterdam Museum
- 7 Bonnefanten
- 8 Het Nieuwe Instituut
- 9 Huis Marseille
- 10 De Domijnen
- 11 Frans Halsmuseum | De Hallen
- 12 Nationaal Museum voor Wereldculturen
- 13 RABO Kunstcollectie

Belangrijk is de aanwezigheid van verschillende iconische fotowerken in de collecties waarin de gekozen problematieken duidelijk spelen. Daarbij hebben we gelet op geografische spreiding, musea van verschillende omvang, deelname van een bedrijfscollectie.

Deelnemers workshops en surveys bij deelnemende musea

Daarnaast hebben een aantal SBMK-partnermusea laten weten dat ze in elk geval aan willen sluiten bij de workshops/surveys bij de deelnemende musea:

- 16 Centraal Museum
- 17 Museum De Pont
- 18 Van Abbemuseum
- 19 Eye Filmmuseum

Deze worden aangevuld met andere partnercollecties en met collecties buiten de SBMK-partnerschappen via open inschrijving.

Deelnemers op een andere manier

Een aantal andere instellingen wil meewerken aan het project in werkgroepen en/of klankbordgroep in verband met hun specifieke expertise. Daarnaast stellen zij zo mogelijk hun fotocollectie open voor onderzoeken binnen het project.

- 20 Rijksmuseum
- 21 Nationaal Archief
- 22 Nederlands Fotomuseum

5 De problematieken en iconische/voorbeeldwerken

De musea hebben een lijst met problemen/onderzoeksonderwerpen aangeleverd. Aan de hand van deze lijst hebben we de drie werkgroepen samengesteld en zullen we de iconische werken kiezen uit de collecties van de instellingen die deelnemen aan het project en.

De problemen/onderzoeksonderwerpen zijn in vier categorieën ondergebracht:

I Werkgroepen

I.1 Terminologie

In de moderne kleurenfotografie wemelt het van de Engelstalige termen, die op vele manieren vertaald worden. De werkgroep terminologie gaat deze lijsten te lijf en kiest de meest passende Nederlandse termen die in de tool gebruikt gaan worden. Zo ontwikkelen de musea dezelfde taal en is duidelijk wat ze precies in huis hebben/aan elkaar uitlenen en welke problematieken daarmee gepaard gaan.

Werkgroep eerste half jaar project, voorafgaand aan de surveys (zie pag. 9 fase 1)

I.2 Thesaurus en registratiesysteem

Hoe past de vastgestelde Nederlands terminologie die voortgekomen is uit werkgroep I in de huidige museumregistratiesystemen? Welke aanpassingen zijn nodig en hoe pak je dat aan? De werkgroep Fotografieterminologie in museumssystemen gaat zich hierover buigen:

werkgroep maart 2021-maart 2023 (zie pag 9, fase 2)

I.3 Acquisitie-informatie

Welke informatie heb je nodig van de fotograaf of galerie als je een fotowerk aankoopt?

De werkgroep acquisitie-traject fotografie gaat een vragenlijst/checklist samenstellen:

Werkgroep maart 2021-maart 2023 (zie pag 10, fase 2)

II Problematieken/iconische werken

II.1 Grote formaten

II.2 Geplexificeerde foto's

II.3 Lijst als onderdeel werk

II.4 Hand ingekleurde of anderszins bewerkte foto's

II.5 Zeldzame procedés

II.6 Onbeschermdde foto's

III Fundamenteel onderzoek

III.1 Degradatieverschijnselen

III.2 Thema waarde en Authenticiteit

III.3 Thema foto als beeld of materieel object

IV Praktische deelonderzoeken

Daarnaast spelen een aantal algemene praktische problemen die een deelonderzoek kunnen vormen, die niet nader uitgewerkt worden in dit projectplan zoals:

IV.1 Hanteren en opslaan

IV.2 Presenteren, monitoren en meten

IV.3 Schoonmaken

IV.4 Ophangsystemen

AD II Problematieken/iconische werken

II.1 XL formaat foto's

Edwin Zwakman, *Three Things*, 2006, 130 x 265 cm, Chromogenic / dye coupler

Zwakman is bekend om zijn groot formaat werken, opgeplakt op aluminium zonder lijst. Deze werken hebben soms een kunststof laag (PE-laminaat), die over de foto geplakt is. Andere werken hebben geen bescherming; de emulsie is blootgesteld aan vingerafdrukken en verontreinigingen in de lucht. Hoe herken je laminaten ten opzichte van een 'blote' emulsie? Beiden zijn uiterst kwetsbaar en de preventieve conservering is van groot belang. Hoe kan men deze werken bewaren/bergen zonder risico van schade? Zou hiervoor een conserveringslijst gemaakt kunnen worden en aan welke eisen moet zo'n lijst voldoen?

Een ander probleem bij deze werken is de ontwikkeling van de hangsystemen. Deze begint bij systemen die de kunstenaar zelf heeft ontworpen tot het min of meer standaard gebruik van aluminium profielen. Vóórdát hangsystemen min of meer gestandaardiseerd zijn met aluminium profielen is van alles gebruikt en niet alle hangsystemen zijn even stabiel met schade als gevolg. Soms heeft een foto zelfs geen hangstelsel aan de achterkant van het aluminium of Dibond.

II.2 Geplexificeerde foto's

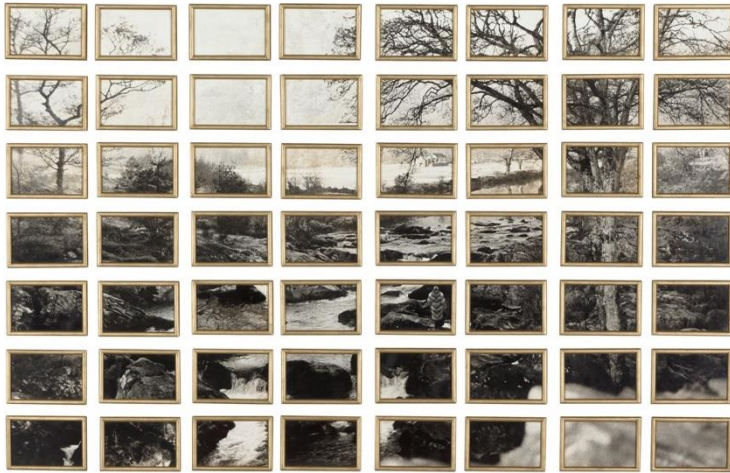
Andreas Gursky, *Rhine II*, 1999. 190 x 360 cm, Chromogenic / dye-coupler print

PROJECTPLAN COLLECTIEKENNIS 2.0/FOTOGRAFIE

Ruff, Axel Hütte en Andreas Gursky maakten vanaf ca. 2000 werken van groot formaat die ze met een stuk plexiglas (PMMA) beplakten op de beeldzijde van de foto, als afwerkingstechniek. Het PMMA is een onscheidbaar onderdeel van het werk. PMMA is zeer krasgevoelig, trekt stof aan (statisch) en heeft een ander uitzettingscoëfficiënt dan de foto. We zien in de praktijk dan ook dat hoekverbindingen van lijsten vaak kapot gaan doordat het PMMA waarmee ze ingelijst zijn rekt en de verbindingen uit elkaar drukt. Een belangrijke vraag omtrent geplexificeerde werken is of ze in koude depots kunnen worden opgeslagen. De zorg is dat het PMMA een ander formaat heeft bij ca. 30%RV (koude depot) dan bij tentoonstellen (ca. 55% RV) en wat doet de schommeling in RV met de foto onder het PMMA?

Ook schoonmaak van deze werken is problematisch. Hoe kunnen deze werken het beste worden schoongemaakt?

II.3 Lijst als onderdeel werk

Daan van Golden, *Wales Picture*, 1967 (1975)

De werken van Daan van Golden zijn vaak ingelijst in gouden lijsten die gesloten zijn met multiplex en kleine spijkers rondom de hele lijst. De lijst kan niet open zonder deze te beschadigen. Van Goldens werk krijgt veelal verkleuring en vlekken in het beeld. Deze schade is waarschijnlijk veroorzaakt door het afgassen van de ingelijste materialen. Wat is de waarde van de door van Golden gemaakte lijst ten opzichte van het verval dat de inlijsting veroorzaakt? Wat zijn behandelingen die gedaan kunnen worden om de foto in de lijst te stabiliseren en wat zijn de gevolgen van de behandelingen voor de authenticiteit van het werk?

II.4 Hand ingekleurde of anderszins bewerkte foto's

Gilbert & George, *Yell*, 1992, 253 x 213 cm Silver Gelatin Print, hand-coloured

Gilbert & George maakten tot ca. 2004 zwart/wit foto's (Ontwikkel gelatine zilverdrukken) die ze vervolgens met de hand hebben ingekleurd. De vroege kleuren zijn groen en rood en later (jaren 90) zijn vele andere kleuren geïntroduceerd. Hoe zijn deze foto's ingekleurd en met welke materialen? We weten dat een aantal van de kleurstoffen zeer lichtgevoelig zijn maar hoeveel licht kunnen ze hebben? Deze werken worden ook heel vaak tentoongesteld....

Ditzelfde probleem zien we bij kleurenfoto's die eveneens zeer lichtgevoelig zijn. Kunnen we een beleid creëren voor het meten en monitoren van kleurenfoto's en foto's die met de hand zijn ingekleurd?

II.5 Zeldzame en nieuwe fotomaterialen

Cindy Sherman, *Untitled # 581*, 2016, 156,8 x 116,2 cm, Dye Sublimation Metal Print (ChromaLuxe®)

PROJECTPLAN COLLECTIEKENNIS 2.0/FOTOGRAFIE

Het komt voor dat kunstenaars fotomaterialen gebruiken die niet vaak gebruikt worden. Daarbij komen steeds nieuwe foto procedés op de markt. Cindy Sherman heeft bijvoorbeeld haar werk op ChromaLuxe afgedrukt. Over deze procedés weten we onvoldoende om juiste beslissingen te nemen m.b.t. tentoonstelling en het bergen. Onderzoek naar de procédé, de materialen, afwerkingen en de stabiliteit van deze materialen ontbreekt.

II.6 Onbeschermde foto's (zonder beglazing)

Afgedekt met doek

Krassen

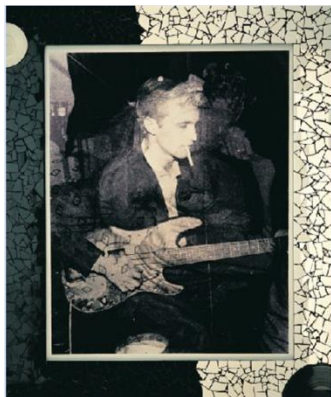

Afdrukken van bubbelfolie

Hoe kunnen werken zonder beglazing optimaal tegen vuil, verontreinigingen en mechanische schade beschermd worden? Moeten er depotlijsten worden gemaakt? Welke soort doek leent zich het beste voor het afdekken?

III Fundamenteel onderzoek

III.1 Degradatieverschijnselen

Henk Tas, *Jet*, 1989, 129 x 160 cm, Silver Gelatin Print

Dit werk is ingelijst in een door de kunstenaar zelfgemaakte lijst. Het grootste deel van zijn werken lijst hij zelf in en de lijsten zijn onderdeel van het kunstwerk. Er is een wolkige waas zichtbaar aan de binnenkant van het glas waarmee het werk is ingelijst. Is dit glasdegradatie? Wat zijn de gevolgen hiervan op het kunstwerk?

II.2 Waarde en authenticiteit van het tentoonstellingsexemplaar ten opzicht van de origineel

Kleurenfoto's zijn lichtgevoelig en kunnen daardoor een beperkte hoeveelheid uren tentoongesteld worden per jaar. Om te voorkomen dat waardevolle kleurenfoto's vroegtijdig verkleuren, worden tentoonstellingsexemplaren gemaakt en gebruikt tijdens de tentoonstelling. Wat zijn de eisen aan zo'n exemplaar? Wat doe je als een kunstenaar een nieuwe afdruk wenst van zijn foto en wil dat deze als het 'echte werk' wordt gezien? Hoe kan de aankoop van een tweede druk je helpen bij het monitoren van je eerste druk?

III.3 Thema foto als beeld of materieel object

Onderliggend onderzoek is nodig naar de (ethische) vraagstukken rond de verhouding tussen originele foto's, met alle informatie die hierin opgeslagen ligt, en nieuwe (tentoonstellings)afdrukken die het beeld nog wel representeren maar verder zijn losgezongen van de originele drager, procédé en afwerking.

Stephen Shore, *Beverly Blvd at La Brea Ave. 21 June, 1975 & 2014*, Chromogenic Print / Inkjet

6 De digitale omgeving en de Foto Identificatie Tool

In het kader van het project wordt een website/digitale tool ontwikkeld. Enerzijds als gereedschap voor de identificatie van fotoprocedés, dragers en afwerkingen, anderzijds voor het vaststellen van geëigende preventieve conserveringsmaatregelen. Als voorbeeld gebruiken we de Plastic Identificatie Tool die we in het pilotproject Collectiekennis 2.0 hebben ontwikkeld. Enerzijds een handige kapstok, anderzijds zal er ook veel anders worden omdat fotografie gecompliceerder is. De website/digitale tool wordt in de loop van het project gevuld. Hij bevat de tien uit het project (de tien iconische werken) met uitgebreide informatie over de tien fotowerken, de problematieken waarvoor ze exemplarisch zijn en de conservering ervan. De onderzoekinformatie bestaat uit teksten en beeldmateriaal. Deze is via een interactief computerprogramma (wizard) vanuit diverse invalshoeken te benaderen.

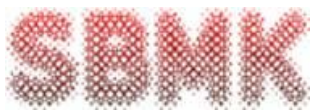
Belangrijk onderdeel van de website/digitale tool is de beslisboom. Aan de hand van vragen over de uiterlijke kenmerken van een materiaal en eventuele zichtbare schadefenomenen komt de gebruiker via de stappen in de beslisboom uit bij een specifiek fotoprocedé, drager, afwerking en van daaruit bij preventieve conserveringsoplossingen. De verklarende woordenlijst is waar mogelijk gekoppeld aan bestaande thesauri. De website/tool is tweetalig en interactief.

Zie de voorbeelden:

https://www.sbmkn.nl/projecten/plastics_projects.

<https://plastic.tool.cultureelerfgoed.nl/>)

<https://www.sbmkn.nl/en/tool/plastics>

PROJECTPLAN COLLECTIEKENNIS 2.0/FOTOGRAFIE

7 Communicatieplan

Net als in het pilot project Plastics, gaat het project Fotografie niet vergezeld van een uitgebreid communicatieplan vanwege het karakter van het project.

In de eerste fase van het project is het gericht op de musea zelf en wordt gebruik gemaakt van de reguliere communicatiekanalen van de museale partners en de andere betrokken projectpartners. Het project, voorzien van het PBCF-logo, zal vermeld worden in de nieuwsbrieven en jaarverslagen en op de social media en websites van SBMK, RCE, UvA en de museale partners. Als vanuit of rondom een van de deelnemers sprake is van publicitaire communicatie rond het project, wordt uiteraard het PBCF genoemd en het logo vermeld.

Publiek

In de tweede fase van het project kunnen musea ervoor kiezen om een deel van het onderzoek op zaal te laten plaatsvinden. In deze fase houdt fotorestaurator Clara von Waldthausen publiekslezingen “hoe bewaar ik mijn familiefoto’s” in de musea waar we aan het werk zijn. Ook de op te leiden restauratoren zullen lezingen houden voor het publiek met als doel de rijkdom van de kleurenfotografie in al zijn vormen zichtbaar te maken, even als het verschil tussen analoge en digitale fotografie en de conservering/restauratie problematiek die hiermee samenhangt. De musea kunnen hiervoor publicitaire aandacht genereren, die past in hun communicatiebeleid, met vermelding van de fondsen

Studenten

In het kader van het project zullen de derdejaarsstudenten Fotorestauratie aan de UvA de samenwerking zoeken met de fotografiestudenten aan de Rietveld Academie (RA) om hun inzicht te geven in de diversiteit en materialiteit van de kleurenfotografie. De studenten aan de RA op hun beurt, zullen de UvA-studenten een beeld geven van de keuzes die kunstenaars maken en de redenen hiervoor. Hierdoor wordt de beeldvorming rondom kleurenfotografie aan beide zijden verruimd.

Een workshop over fotografie wordt tevens georganiseerd in samenwerking met de NHL Stenden in Leeuwarden, voor de opleiding Communicatie Multimedia Design.

Onder leiding van Von Waldthausen zullen de studenten een lezing over materiaal en techniek geven aan MA-kunstgeschiedenis studenten om toekomstige kunsthistorici en curators mee te nemen in de materialiteit van het fotografische beeld in een tijdperk van digitalisering.

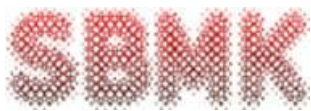
Slot symposium

We sluiten het project af in 2023 met een symposium in het Collectiegebouw van Museum Boijmans Van Beuningen. Dit symposium zal gepaard gaan met een publiciteitsplan dat zich richt op het bredere veld rond fotografie en het publiek. Bij grote belangstelling kunnen ook via zoom tot driehonderd mensen virtueel aanwezig zijn.

(Inter)nationaal

Het project zal gepresenteerd worden op (inter)nationale symposia en congressen op het gebied van conservering en restauratie van kunst zoals bijvoorbeeld ICOM-CC, AIC, SBMK-dagen, onderzoekcolloquia NICAS enz., waarbij de fondsen genoemd worden.

In de tweetalige digitale portal waarin het project resulteert, zal het PBCF voor eeuwig duidelijk zichtbaar zijn.

PROJECTPLAN COLLECTIEKENNIS 2.0/FOTOGRAFIE

Bijlage 1

SBMK

SBMK houdt zich al twintig jaar succesvol bezig met de problematiek van conservering, restauratie en (her)installatie van moderne en hedendaagse kunst. Het netwerk van SBMK bestaat uit 26 partners die financieel of op andere wijze, bijvoorbeeld door deelname aan bestuur of stuurgroep, bijdragen aan activiteiten en onderzoek. Naast musea zijn dit bedrijfscollecties, RCE Kunstcollecties, de Universiteit van Amsterdam, Stichting Restauratie Atelier Limburg en LIMA (video en nieuwe media). Daarnaast betreft de SBMK (aankomende) professionals op het gebied van beheer en behoud van moderne kunst, die bijdragen aan de kennisontwikkeling en -deling. Denk daarbij niet alleen aan restauratoren, collectiebeheerders, registratoren en beheer/behoud medewerkers, maar ook aan conservatoren, kunstenaars, kunsthistorici, natuurwetenschappers, theoretici en juristen.

Voorbeeld

Een van de reguliere activiteiten van de SBMK is het Platform Conserveringsvraagstukken. Tijdens de bijeenkomsten van dit platform wordt zichtbaar hoe de capaciteit die musea wél beschikbaar hebben, optimaal gebruikt wordt wanneer zich een probleem aandient dat voor meerdere collecties relevant is. Het is een platform om dergelijke problemen te bespreken vanuit alle disciplines die hieraan kunnen bijdragen en de kennis erover willen uitwisselen. Dit leidt soms tot een gezamenlijk optreden, zoals bij een project rondom de site-specifieke kunstwerken van Richard Serra. Dit SBMK- onderzoeksproject naar de gevolgen van veranderende context voor zijn werken, waaraan vier Nederlandse musea hebben deelgenomen, heeft geleid tot het symposium *Serra on the Move* in Museum Boijmans Van Beuningen (november 2014). Dit gezamenlijke optreden vormde een onderdeel van het randprogramma bij de tentoonstelling *Doorlopend in beweging, een wandeling door de geschiedenis van Serra's Wassende Bogen* in Museum Boijmans Van Beuningen. Onlangs kreeg het project een vervolg met het internationale symposium *Revisited: Site Specificity in Recent Outdoor Sculptures*, georganiseerd door Situation Kunst (Bochum, Duitsland, 2016), in samenwerking met het Kunsthistorisch Instituut van de Universiteit van Münster.

Voorbeelden samenwerkingsprojecten:

Collectiekennis 2.0, pilot plastics (2017-2019)
Behoud Mediakunst Collectie Nederland (2010-2013)
PRACTICS (2008-2011)
Inside Installations (2004-2007)
Kunstenaarsinterviews/archieven (1998-2013)
Modern Art: Who Cares? (1996)

Publicaties

Website Plastics

https://www.sbmknl.nl/projecten/plastics_projects.

Digitale Plastic identificatie Tool

<https://plastic.tool.cultureelerfgoed.nl/>

Films

Twee films gemaakt voor een breed (museum) publiek, beschikbaar via internet:

Installation Art: Who Cares? <http://www.sbmknl.nl/pubs/detail/id/7>

Digital Art; Who Cares? <http://www.sbmknl.nl/pubs/detail/id/22>

PROJECTPLAN COLLECTIEKENNIS 2.0/FOTOGRAFIE

Boeken

Beerkens, L. et al, eds. (2012), *The Artist Interview. Guidelines and Practice for Conservation and Presentation of Contemporary Art*, Jap Sam Books, Heijningen.

Born Digital Kunstwerken in Nederland (2012), Samenwerkingsproject van Virtueel Platform, Digitaal Erfgoed Nederland, Stichting Behoud Moderne Kunst en Nederlands Instituut voor Mediakunst.
Ook digitaal: <http://www.den.nl/art/uploads/files/Publicaties/Publicatie-born-digital-kunst-klein.pdf>

Scholte, T. and Wharton, G. eds (2011). *Inside Installations: Theory and Practice in the Care of Complex Artworks*, Amsterdam University Press.

Schermen met auteursrecht. Auteursrechtelijke aspecten van het online ontsluiten van videokunst (2010). Samenwerkingsproject SBMK, Nederlands Instituut voor Mediakunst en Kennisland.
Ook digitaal: <http://www.sbmkn.nl/uploads/schermen-met.pdf>

Wijers, G. et al, eds. (2003), *De houdbaarheid van videokunst/Sustainability of video art*, Stichting Behoud Moderne Kunst.
Ook digitaal: http://www.sbmkn.nl/uploads/conservering_1tm80.pdf

Hummelen, IJ. & Sillé, D. eds. (2005 [1998]), *Modern Art: Who Cares? An interdisciplinary research project and an international symposium on the conservation of modern and contemporary art*, Archetype Publications, Amsterdam.